

УДК 658.589.001.76 (477.7)

АНАЛІЗ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ АР КРИМ

Єжакова Н.В., к.е.н., доцент КЕІ ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

У статті проведений аналіз фінансово-кредитного забезпечення інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості Автономної Республіки Крим. Автором проаналізовані різні фінансові ресурси для здійснення інноваційних процесів, а також виявлені сучасні тенденції фінансування науково-технічного розвитку досліджуваних підприємств.

Ключові слова: інноваційна діяльність, фінансово-кредитне забезпечення, аналіз інноваційної діяльності, харчова промисловість.

ВСТУП

Інноваційна діяльність промислових підприємств сприяє інтенсивному розвитку економіки, забезпечує прискорення впровадження у виробництво останніх досягнень науково-технічного прогресу. При цьому здійснення інноваційної діяльності підприємствами харчової промисловості дає можливість повніше задовольняти потреби споживачів у різноманітній високоякісній продукції харчування.

При цьому важливою умовою ефективної реалізації інноваційних процесів є відповідне фінансово-кредитне забезпечення всіх етапів інноваційної діяльності. Під таким забезпеченням розуміють систему економічних взаємин з приводу пошуку, залучення і результативного використання фінансово-кредитних ресурсів при здійсненні інноваційної діяльності.

Питання фінансового забезпечення інноваційної діяльності вивчали вітчизняні вчені: М. Крупка [1], С. Онишко [2], О. Васюренко, І. Пасечник [3], С. Кравченко [4] та інші.

Так, М.І. Крупка розглядаючи фінансові інструменти державного регулювання і підтримки інноваційної сфери, відзначав, що існує «потреба державної підтримки інноваційної сфери як джерела економічного зростання і відродження національної культури, освіти і науки» [1, с. 83].

У своїх дослідженнях С. Онишко комплексно проаналізував загальні методологічні принципи фінансового забезпечення інноваційного розвитку, охарактеризував основні напрями економічної політики: бюджетно-податковий, грошово-кредитний, амортизаційний та ін., розкрив їхній вплив на інноваційний розвиток [2].

Шляхи розвитку кредитного забезпечення інноваційної діяльності вивчали О. Васюренко та І. Пасічник, які вважають, що «кредит є важливим чинником прискорення інноваційних відтворювальних процесів і вимушує позичальника активізувати виробничий процес через необхідність і терміновість повернення позики» [3, с. 25].

Умови фінансування інноваційних рішень обґрунтував у своїх працях С. Кравченко. Науковцем запропоновано науковий підхід, що дозволяє простежити, як для конкретного інноваційного проекту зміниться максимально допустима вартість позикового капіталу при зміні структури мобілізованого для інвестування капіталу [4].

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті — аналіз фінансово-кредитного забезпечення інноваційної діяльності промислових підприємств Автономної Республіки Крим, у т.ч. підприємств харчової промисловості даного регіону, а також виявлення сучасних тенденцій фінансування науково-технічної діяльності.

РЕЗУЛЬТАТИ

Проте, незважаючи на наведені теоретичні напрацювання, питанням формування оптимального фінансово-кредитного механізму, що забезпечує інноваційні процеси на підприємствах харчової промисловості, приділяється ще недостатньо уваги. Наголосимо, що створити такий механізм вкрай потрібно, оскільки зниження рівня фінансування науково-технічних робіт призводить до катастрофічних наслідків, а саме:

1. Відбувається відплив наукових і технічних кадрів за кордон.
2. Застаріває наявна матеріально-технічна база досліджень в Україні, а також знижується український науково-технічний потенціал.
3. Ринок заповнюється імпортними товарами не завжди ліпшої якості через відсутність вітчизняних «новинок».

4. Збільшується приплив іноземних інвесторів у економіку України, про що свідчать такі дані: «...за останні 10 років питома вага бюджетних коштів зменшилася з 40% до 30%, а частка іноземного фінансування за цей період збільшилася до 25 %» [5, с. 135].

Отже, необхідне формування такого фінансово-кредитного механізму, який має передбачати:

- розробку нормативно-правової документації щодо фінансування інноваційної діяльності;
- формування нових форм фінансово-кредитного забезпечення інноваційної діяльності.

Правові, економічні і соціальні умови фінансування інноваційної діяльності встановлюються Законом України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.02 р. №40-IV, згідно з яким джерелами фінансування інноваційної діяльності є:

- кошти Державного бюджету України;
- кошти місцевих бюджетів і кошти бюджету Автономної Республіки Крим;
- власні кошти спеціалізованих державних і комунальних фінансово – кредитних установ;
- власні або взяті у борг кошти суб'єктів інноваційної діяльності;
- кошти (інвестиції) будь-яких фізичних і юридичних осіб;
- інші джерела, не заборонені законодавством України [6].

У даний час фінансове забезпечення інноваційного розвитку промислових підприємств здійснюється за власні кошти, переважно за рахунок прибутку підприємств; за кошти державних і місцевих бюджетів (в основному кошти бюджету Автономної Республіки Крим); кредитів банків (меншою мірою через високі процентні ставки); за кошти вітчизняних і іноземних інвесторів (їхня частка в загальному обсязі фінансування вкрай низька); інших джерел.

Таблиця 1

Розподіл загального обсягу фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств АРК у 2005-2009 рр., тис. грн.*

Роки	Загальна сума витрат на технологічні інновації	З них фінансувалися за рахунок							
		Власних коштів	Коштів державного бюджету	Коштів місцевих бюджетів	Коштів іноземних інвесторів	Коштів вітчизняних інвесторів	Кредитів		Кошти інших джерел
							Всього	З них на пільгових умовах	
2005	93613,8	72476,8	18,6	873,8	16883,5	—	1591,0	—	1770,1
2006	90247,8	62163,8	129,9	—	6782,2	—	20570,4	8383,0	596,5
2007	185038,9	91443,3	5019,4	116,7	—	—	78692,1	3092,3	9767,4
2008	225614,2	187339,5	3387,0	269,5	167,5	—	20744,3	3066,7	13706,4
2009	129829,5	101700,2	—	—	228,4	—	3191,0	—	24709,9

* Таблиця складена автором на основі статистичних даних [7]

Так, з табл. 1 видно, що обсяг фінансування інновацій в 2009 р. склав 129,8 млн. грн. В порівнянні з попереднім роком його обсяг знизився майже удвічі (на 42,5%), тоді як в 2008 р. спостерігався річний приріст на 21,9%. До 2008 р. частка власних коштів мала тенденцію до скорочення. Два останні роки чотири з п'яти підприємств при впровадженні інновацій розраховували тільки на власні кошти (у 2007 р. — тільки кожне друге). Жодне підприємство АРК не виконувало роботи по впровадженню інновацій за рахунок коштів державного і місцевого бюджетів, а також за рахунок вітчизняних інвесторів [7].

Більш наочно структуру обсягу фінансування інноваційної діяльності за рахунок різних джерел наведено в табл. 2.

За даними табл. 2 видно, що в 2009 р. сума, отримана від іноземних інвесторів, склала 0,2% загального обсягу фінансування. При цьому жодне підприємство АРК не виконувало роботи по впровадженню інновацій за рахунок державного і місцевих бюджетів. За останні п'ять років в республіці на виконання робіт по впровадженню інновацій не використовувалися кошти позабюджетних фондів.

Так, наприклад, якщо в 2005 році кредити займали 1,7%, то в 2007 р. вже 42,5% від загального обсягу фінансування інновацій. При цьому, в 2007 р. менше 2% від загальної суми кредитів було отримано на пільгових умовах. До кінця 2007 р. кредитів припадало на частку 9% (1,4% — на пільгових умовах), а в 2009 році — кредити практично не видавалися, тільки одне інноваційне активне підприємство скористалося кредитами — підприємство харчової промисловості АР Крим.

Конкретні обсяги і частки фінансування за рахунок різних джерел на підприємствах харчової промисловості Автономної Республіки Крим наведено в табл. 3.

Таблиця 2

Структура обсягу фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств АР Крим,
2005-2009 рр.*

	Відсотків до загального обсягу фінансування				
	2005	2006	2007	2008	2009
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
в т.ч.					
власні кошти	77,5	68,9	49,4	83,0	78,3
кошти державного і місцевого бюджетів	0,9	0,1	2,8	1,6	—
кошти іноземних інвесторів	18,0	7,5	—	0,1	0,2
кредити	1,7	22,8	42,5	9,2	2,5
інші джерела	1,9	0,7	5,3	6,1	19,0

* Таблиця складена автором на основі статистичних даних [7]

Таблиця 3

Джерела фінансування інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості АРК
в 2005-2009 рр.*

Джерело фінансування	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Загальна сума витрат на технологічні інновації, тис. грн. (частка в загальному обсязі фінансування, %)	10716,0 (100,00)	11933,0 (100,00)	6126,8 (100,00)	16533,9 (100,00)	24613,7 (100,00)
з них за рахунок:					
Власні кошти, тис. грн. (частка в загальному обсязі фінансування, %)	9383,9 (87,57)	3248,0 (27,22)	1060,1 (17,30)	10007,4 (60,53)	21422,7 (87,04)
Кошти державного бюджету, тис. грн. (частка в загальному обсязі фінансування, %)	18,6 (0,17)	—	2611,7 (42,63)	—	—
Кошти місцевих бюджетів, тис. грн. (частка в загальному обсязі фінансування, %)	—	—	—	—	—
Банківські кредити, тис. грн. (частка в загальному обсязі фінансування, %)	794,0 (7,41)	8685,0 (72,78)	2455,0 (40,07)	6526,5 (39,47)	3191,0 (12,96)
Кошти вітчизняних інвесторів, тис. грн. (частка в загальному обсязі фінансування, %)	—	—	—	—	—
Кошти іноземних інвесторів, тис. грн. (частка в загальному обсязі фінансування, %)	519,5 (4,85)	—	—	—	—
Інші джерела, тис. грн. (частка в загальному обсязі фінансування, %)	—	—	—	—	—

* Таблиця складена автором на основі статистичних даних [7]

На підставі даних табл. 3 видно, що найбільша питома вага власних коштів цих підприємств у загальному обсязі фінансування інновацій в АР Крим становила 87,57% у 2005 р. Проте харчова промисловість має найменшу питому вагу в частині фінансування інновацій за рахунок власних коштів проти інших галузей.

За даними табл. 3 кошти держбюджету на інноваційну діяльність виділялися лише у 2005 та у 2007 роках. Ресурси місцевих бюджетів зовсім не використовувалися підприємствами харчової промисловості. На наш погляд, при виділенні коштів з державного і місцевих бюджетів на інноваційну діяльність необхідно орієнтуватися на стратегічно важливі інноваційні проекти для Автономної Рес-

публіки Крим. Бюджетні кошти мають бути в такому разі якщо не головним джерелом для фінансування інноваційної діяльності пріоритетних підприємств для економіки АРК, то хоч би додатковим ресурсом.

У 2006 році Комісія Ради Міністрів Автономної Республіки Крим з відбору інвестиційних та інноваційних проектів схвалила бізнес-плани чотирьох кримських промислових підприємств з метою надання їм фінансової підтримки за кошти республіканського бюджету. Слід відзначити, що два з них — підприємства харчової промисловості: ТОВ «Сімферопольська кондитерська фабрика» (проект «Збільшення обсягів виробництва і продажу кондитерських виробів») і ВАТ «Кримхліб» (проект «Технічне переозброєння, зростання обсягів виробництва і продажу») [8]. Цим підприємствам за рахунок кримського бюджету погашається частина процентних виплат за банківськими кредитами.

Розглядаючи інші джерела фінансування, зазначимо, що кошти вітчизняних інвесторів зовсім не використовувалися. Іноземні інвестиції залучались у досліджувану галузь тільки в 2005 році. З погляду інвесторів, найпривабливішими для вкладення коштів в АР Крим є підприємства виноробної, пивобезалкогольної, молочної і хлібопекарської підгалузей харчової промисловості, що мають високий технічний рівень виробництва і значні розміри прибутку.

Проте питома вага інвестиційних коштів вкрай незначна в загальному обсязі фінансування інноваційної діяльності. Як стверджують В. Головатюк і В. Соловійов, «Україна — країна великих ризиків. Такий міжнародний інвестиційний імідж нашої держави призводить до того, що активність інвестиційних процесів в Україні слабка» [9, с. 3].

Ми вважаємо, що таке становище, скоріше за все, пов'язано з недосконалим законодавством в інвестиційній сфері, великим періодом окупності інвестицій в інноваційні проекти, високими ризиками, відсутністю сприятливого інвестиційного клімату. Це свідчить про те, що якнайшвидше потрібно створювати умови для залучення інвестицій. Наприклад, в акціонерних товариствах слід залучати кошти інвесторів на умовах закріплення частини прибутку за ними після реалізації інноваційного проекту на основі застави акцій, що дають право голосу на повернення вкладених інвестицій, т. ін.

Варто наголосити, що банківські кредити набули поширення при впровадженні інновацій в АРК, але їхня питома вага в загальному обсязі фінансування значно знизилась к 2009 року унаслідок впровадження достатньо високих процентних ставок.

Водночас кредит є одним із ключових чинників активізації і стимулювання інноваційної діяльності, бо необхідність повернення позики в установленний термін вимушує позичальника прискорювати інноваційний процес. Проте, на жаль, кредитами підприємства користуються не часто, і цьому є причини: достатньо високий рівень процентних ставок за банківськими кредитами, переважно поточний і короткостроковий характер банківських пасивів, великий кредитний ризик, ризик зміни процентних ставок, низька ліквідність об'єктів застави. Сучасні умови диктують банківським установам те, що вони повинні бути головними центрами фінансування інновацій, видавати кредити на випуск нової продукції, освоєння нової технології, розробку нової техніки. Банки не просто мають видавати довгострокову позику, а самі повинні рекомендувати нововведення на основі альтернативних проектів і бізнес-планів, на які доцільно брати кредит, виступати як пайовики з дальшою участю в прибутках. При одержанні заявок від підприємств на отримання позики комерційний банк звертається в регіональне управління НБУ із заявкою на кредит і документами на позичальника. Після розгляду документів проект виноситься на правління НБУ, де ухвалюється остаточне рішення про надання ресурсів банку. При цьому комерційному банку необхідна обов'язкова 10 % участь власними коштами в кредитуванні цього проекту й оформлення застави перед НБУ у вигляді державних цінних паперів, майнових прав і основних фондів банку. Терміни кредитування встановлюються банком з урахуванням терміну окупності, ефективності віддачі коштів і т.д. Банки перевіряють витрати за інноваційним проектом, терміни його здійснення, а також контролюють строки погашення кредиту, стаючи при цьому рівноправним партнером підприємства. Завдяки цьому створюється конкурентна база фінансування: банк вибирає найбільш ефективні, з найменшим ризиком для кредитування інноваційні проекти і організації, а підприємства — банк, що пропонує вигідніші умови видачі кредитів. Нині ведеться посиленна робота в НБУ щодо кредитування банків, комерційних банків з метою залучення позичальників. Такі банки, як «Райффайзен Банк Аваль», «Приватбанк», «Укрсоцбанк» та інші готові надавати підприємствам кредитну підтримку [8].

До позикового виду фінансового забезпечення інноваційної діяльності можна також віднести лізинг, що є способом активізації інноваційної діяльності з метою технологічного розвитку, реалізації продукції і науково-технічних досягнень. Підприємства, які мають значні фінансові труднощі у придбанні необхідного устаткування, можуть одержати його за допомогою лізингу на вигідних умовах.

Ще одним джерелом фінансування підприємств можуть стати амортизаційні відрахування. Як зазначає Н. Бутко, «амортизація — не просто джерело фінансування переважної частини капіталовкладень, а свого роду механізм, який забезпечує системне й ефективне оновлення основного капіталу. Якщо, на його думку, цей механізм не спрацює, тоді будь-які інвестиції в оновлення капіталу відіграють роль разових вкладень і в масі своїй не дають бажаного підвищення технічного рівня виробництва при неефективній амортизаційній політиці» [10, с. 13].

Багато науковців розглядають лізинг як важливий інструмент упровадження інновацій [5], а також як спосіб кредитування або спосіб довгострокової оренди. В умовах швидкого морального зношення лізинг передусім полегшує доступ до передової техніки і є фінансовим механізмом інноваційної діяльності, за допомогою якого підприємства придбають необхідне високотехнологічне устаткування за умови поступової виплати грошових коштів за нього, зароблених на його експлуатації.

Даний вид фінансування вельми популярний, широко поширений у всьому світі і є одним з надійних методів одержання інвестицій у вигляді сучасного виробничого устаткування. Проте в Україні належного поширення лізинг поки не набув. Головними причинами, які стримують розвиток лізингу в Україні загалом і в АР Крим зокрема, є: недосконалість лізингового законодавства; недостатній досвід наявних лізингових фірм і недостатність кваліфікованих кадрів на ринку лізингових послуг.

Ми вважаємо, що для розв'язання цих проблем необхідно створити фонд лізингового капіталу. У даний час, коли сучасне устаткування не можуть придбати не тільки дрібні, середні, а часто й великі промислові підприємства, такий фонд міг би істотно сприяти прискореному розповсюдженню і використанню новітніх устаткування і технологій. Також заходами з активізації лізингу в Україні можуть бути: тимчасове зниження податкових ставок на період формування лізингових компаній, надання пільг для купівлі імпортного устаткування, засобів автоматизації, програмного забезпечення, страхування лізингових операцій тощо.

До нових і таких, що тільки починають набувати поширення в Україні форм фінансування інноваційної діяльності, можна також віднести франчайзинг, форфейтинг і венчурне фінансування.

За допомогою франчайзингу можна залучити капітал кількох інвесторів. Цей спосіб доцільно використовувати для тиражування наукомісткої продукції із залученням великого капіталу. Крім фінансових ресурсів при франчайзингу інноваційним підприємствам можуть передаватися також нематеріальні активи. На наш погляд, головним пріоритетом франчайзингу для фінансового забезпечення інноваційної діяльності є поєднання в ньому переваг кредиту і лізингу.

Доцільно рекомендувати українським підприємствам у системі фінансового забезпечення науково-технічної діяльності використовувати форфейтинг. Це — форма фінансування інновацій здатна значно пожвавити інноваційну діяльність промислових підприємств. Форфейтинг є фінансовою операцією, яка перетворює комерційний кредит на банківський за допомогою купівлі боргу в кредитора. Інвестор за браку коштів для вкладення в інновації випишує векселі й одержує відстрочення платежу, а також гарантії банку щодо забезпечення платежів. Отже, банк, який здійснює форфейтингові операції, провадить фінансування інноваційної діяльності, а в покупця з'являється можливість кредитування всього інноваційного проекту [8]. Однак зауважимо, що для інвестора це досить дорога форма кредитування. Проте А. П. Дука [11] пропонує використання форфейтингового фінансування при здійсненні інноваційних проектів у рамках реалізації вітчизняних пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, а також при формуванні механізмів трансферу технологій. Використовувати форфейтинг рекомендується під час здійснення науково-технічних і технологічних проектів у рамках реалізації вітчизняних пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки.

Водночас за кордоном набув значного поширення перспективний спосіб грошового забезпечення інноваційної діяльності — венчурне фінансування. Його метою є сприяння зростанню інноваційного бізнесу за допомогою фінансової підтримки відповідними організаціями, причому акцент робиться не тільки на повернення коштів, що вкладаються, але й на інноваційний розвиток підприємств. До речі, багато найбільших у світі компаній здійснили свій первинний старт завдяки венчурному капіталу.

Водночас українські вчені Л. Антонюк, А. Поручник і В. Савчук, узагальнивши зарубіжний досвід, дійшли висновку, що можливі три основні форми венчурного фінансування:

1. Участь як партнер з обмеженою відповідальністю у венчурних фондах або придбання акцій венчурних фірм через первинний ринок цінних паперів.
2. Формування самостійної дочірньої фірми (внутрішній венчур). При цьому фінансування такої фірми здійснюється за кошти корпорації.
3. Пряме фінансування малих венчурних фірм державою або приватним капіталом [12, с. 51-52].

Венчурний капітал формується на акціонерних засадах з капіталу корпорацій, банків, страхових компаній, пенсійних фондів, приватних і вітчизняних інвесторів. Процес акумуляції засобів у венчурному капіталі унаочнює рис. 1.

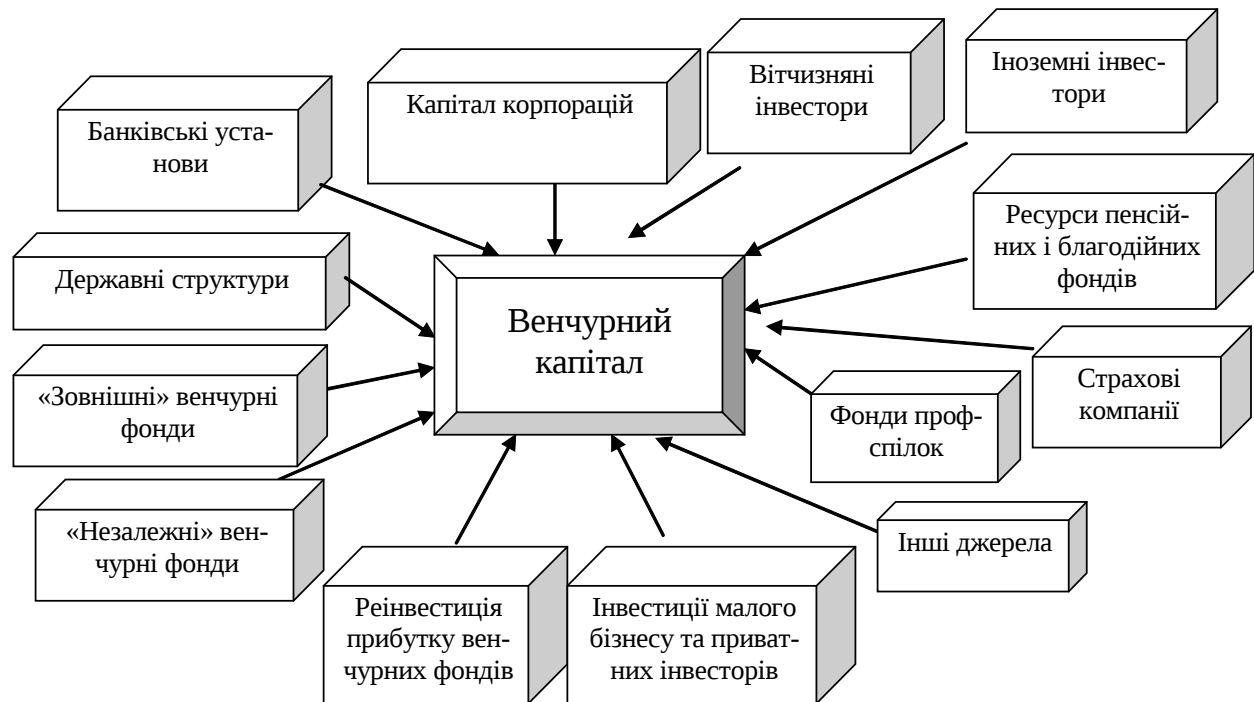

Рис. 1. Джерела венчурного фінансування (зарубіжний досвід) (складено автором на підставі [12]).

Проте найголовнішою умовою для венчурного фінансування в Україні — відповідного законодавства, що регулювало б венчурні відносини, і досі немає. У пенсійному законодавстві також бракує можливостей для вкладення коштів у венчурні фонди. Така сама ситуація спостерігається і зі страховими компаніями. Також до чинників, що стримують венчурний бізнес в Україні, можна віднести недосконалість інноваційної інфраструктури, відсутність вагомих джерел венчурного фінансування, відсутність фондового ринку, недостатність кваліфікованих кадрів [13].

На наш погляд, ставку в українському венчурному фінансуванні за наявних умов слід робити на державні структури, банки, вітчизняних інвесторів, приватних осіб. Венчурне фінансування сьогодні в Україні треба здійснювати з використанням зарубіжного досвіду, за участі інноваційних структур (технопарків, бізнес-інкубаторів, кластерів тощо) і окремих суб'єктів інноваційного підприємництва. Тож розвиток венчурного підприємництва може стати ефективним методом фінансування науково-технічної діяльності.

Ми вважаємо, що основними напрямками розвитку венчурного фінансування інноваційної діяльності в Україні, зокрема в Автономній Республіці Крим, має стати формування й удосконалення чинного законодавства, що сприяло б розвитку венчурного бізнесу, зниження податкового тиску, надання пільг на здійснення процесу венчурного фінансування високотехнологічних проєктів.

ВИСНОВКИ

Основними завданнями дальшого вдосконалення фінансово-кредитного забезпечення активізації інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості АР Крим є:

- формування державної системи гарантій банківських кредитів, спрямованих на фінансування інноваційної діяльності підприємств, а також пільгове кредитування інноваційних проєктів фінансово-кредитними установами;
- надання податкових стимулів до фінансування інновацій вітчизняними й іноземними інвесторами;
- формування системи пільгового страхування ризиків інноваційної діяльності;
- створення сприятливих умов для розвитку такої форми фінансування підприємництва, як лізинг, який забезпечує економію коштів, зменшує міру ризиків, стимулює технологічне оновлення виробництва;

- розв'язання проблем фінансового забезпечення інноваційної діяльності можливо за умов залучення альтернативних джерел фінансування: форфейтингу, франчайзингу;
- формування системи державної підтримки і стимулювання розвитку венчурного бізнесу в Україні і безпосередньо в АРК, створення відповідного правового забезпечення функціонування венчурного підприємництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крупка М.І. Фінансові інструменти державного регулювання та підтримки інноваційної сфери / М.І. Крупка // Фінанси України. — 2001. — № 4. — С. 77-84.
2. Онишко С.В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку / С.В. Онишко. — Ірпень: Національна академія ДПС України. — 2004. — 434с.
3. Васюренко О. Пути развития кредитного обеспечения инновационной деятельности / О. Васюренко, И. Пасечник // Экономика Украины. — 2000. — №2. — С. 24-29.
4. Кравченко С. Обоснование условий финансирования инновационных решений / С. Кравченко // Экономика Украины. — 2004. — №2. — С. 41-46.
5. Федулова Л.І. Інноваційна економіка: [підручник] / Л.І. Федулова. — К.: Либідь, 2006. — 480 с.
6. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04. 07. 2002р. № 40-IV // Офіційний вісник України.— 2002.— №31.
7. Інноваційна діяльність промислових підприємств Автономної Республіки Крим. Статистичний збірник / Главное управление статистики в Автономной Республике Крым. — Симферополь, 2010.— 125 с.
8. Основи ефективного розвитку підприємства в умовах трансформації сучасних механізмів господарювання / [Акіменко П.І., Амельченко Т.В., Артюхова І.В. та ін.]; за заг. наук. ред. д.е.н., проф. С.П. Наливайченко.— Симферополь: ПП «Підприємство Фенікс», 2010.— 520 с. (С.121-129).
9. Головатюк В. Проблемно-ориентированная оценка инвестиционного климата в условиях инновационного развития экономики / Проблемы и перспективы инновационного развития экономики / В. Головатюк, В. Соловьев — К., 2006. — С.3-11.
10. Бутко Н. Проблемы реализации инновационной модели развития экономики на региональном уровне / Н. Бутко // Экономика Украины. — 2002. — № 11. — С. 11-17.
11. Дука А.П. Фінансове забезпечення науково-технічної та інноваційної діяльності / А.П. Дука // Фінанси України. — 2004. — №11. — С. 40-46.
12. Антонюк Л.Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: Монограф. / Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник, В.С. Савчук. — К.: КНЕУ, 2003. — 394 с.
13. Єжакова Н.В. Венчурне фінансування інноваційної діяльності / Н.В. Єжакова // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції вчених та спеціалістів «Реалізація національних економічних інтересів України в рамках євроінтеграційних процесів» (г. Симферополь, 14-15 травня 2009 р.) — Симферополь: ПП «Фенікс», 2009. — С. 218-221.